

ostalo ostavi u nedefinisanoj stanju. To ne trpim. Tražim da ljudi budu „za” ili „protiv”. Oni to doživljavaju kao pritisak. Budim ih iz sna, a oni ne vole da ih neko budi iz tog sna.”

“Hirurg koji vas operiše nije vam baš simpatičan. Simpatičniji vam je lekar koji vas uverava da ste u odličnom stanju, da operacija nije potrebna, da ćete ozdraviti pijući čajeve. Želim da ljudi uvažavaju moj rad, ne da me vole.”

“Moto koji me vuče napred je nikad se ne predaj. ... Radi ono što smatraš da je ispravno, a ne ono što će većina da podrži.”

“Nisam došao na ovo mesto da budem popularan. Došao sam da oba- vim istorijski posao uvođenja reda u Srbiji, a taj prvi koji uvodi red uvek je nepopularan.”

“Ja sam došao danas, jutros ... pred fabriku kablova u Jagodinu, i video sam jedan lep sat, divan jedan sat na ulazu koji ne radi. Ja sam hteo da se vratim. Rekao sam — Ok! Imate problema sa tehnologi- jom, imate problema sa sirovinom, imate problema sa obrtnim kapi- talom, ali koji je problem da ovaj sat radi? Je l' to problem?”

I to je ono što sam hteo da vam kažem. Dajte da uradimo ono što možemo da uradimo, a da se ne vadimo na opravdanja — svetska zavera.

Možda ima i svetska zavera! Ali hajde prvo da vidimo šta mi radimo u svom dvorištu, šta mi radimo u svom gradu, šta mi radimo u svojoj zemlji, pa ako uradimo svoj domaći zadatak, onda da vidimo da li nas mrzi nastavnik ili nas ne mrzi nastavnik.”

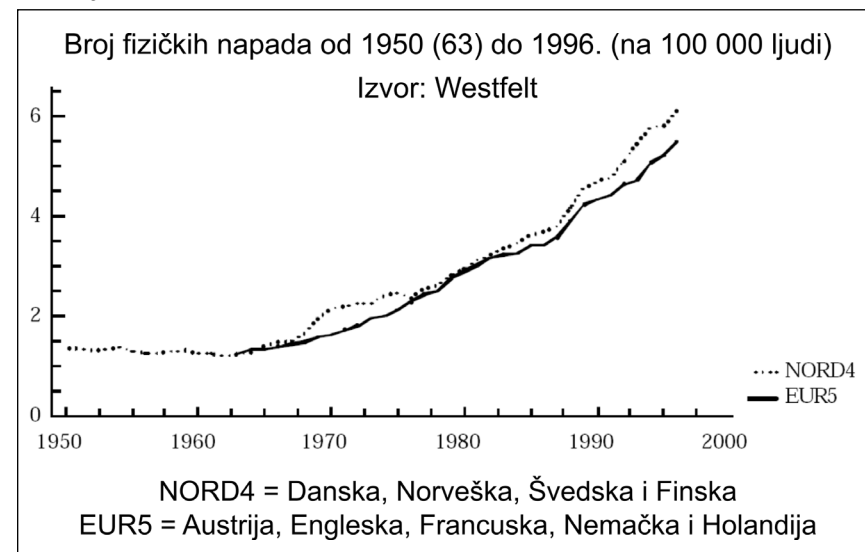
“Ako mi od Evrope ne naučimo, da mogu 24 nacije, protestanti i katolici koji su 300 godina ratovali, da žive zajedno, i da prave jedinstvenu Evropu, ako od njih to ne naučimo, onda nismo ni zaslu- žili da postojimo kao zemlja. Ja sam naučio, i budite sigurni, da ja nikada neću biti neko ko će igrati na razlikama, mada znam da se u ovoj zemlji najviše glasova dobije ako kažete ‘oni su nam krivi’. Bilo na koju stranu. Moj problem je što kad kažem ljudima, dajte da nešto uradimo, pitaju me ‘A protiv koga? Amerike? Rusije? Kine?’ Ja kažem: ‘Ne, ni protiv koga! Mi nemamo protivnike, mi imamo partnere!’ Onda oni meni kažu: ‘Mi to ne razumemo! Mi razumemo da nam kažeš brate ko je protiv nas, pa da mi vidimo šta da radimo.’ To je naš problem da se mi lako ujedinjujemo protiv nekoga, a teško se ujedinjujemo za sebe. ... I ja vam kažem, gledajte u budućnost, gledajte u budućnost i tamo ćemo se sastati vi i ja. Pošto ja imam nameru da još živim u budućnosti.”

OD PROSVEĆENOSTI KA TOTALITARIZMU

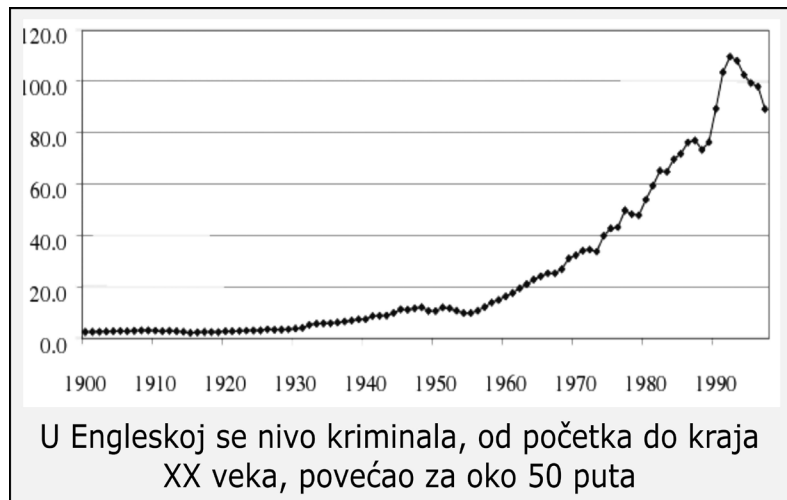
“Najviše zakona ima u najpokvarenijoj državi.” (Tacit)

Do skora, u zapadnoj Evropi i Americi mnoge zakonske regulative nisu postojale, jer nikome nije padalo na pamet da ih krši. Kada je jedan Jugosloven u jednoj evropskoj državi bespravno napravio kuću na ivici jezera, vlasti nisu znale šta da rade, jer dotle nisu imali slučaj bespravne gradnje, pa ni zakonske regulative kojima bi se protiv nje borili. Prodaja proizvoda bez prodavaca, na poverenje mušteriji da će uredno ostaviti novac adekvatan ceni uzetog proizvoda, bila je nešto uobičajeno u zemljama severne Evrope.

Međutim, pojava imigranata iz raznih zemalja juga Evrope i sveta, zemalja koje nikada nisu prošle proces prosvetiteljstva, a uskoro i sama moralna dekadencija zapadnog čoveka, dovode do eskalacije kriminala na Zapadu i formiranja mnogih novih zakonskih regulativa, kao i pooš- travanja starih.

Prema izveštaju sekretarijata za kriminologiju Univerziteta u Stokholmu, broj prijava za krađu u različitim Skandinavskim zemljama se povećao sedam do dvanaest puta od početka šezdesetih godina XX veka do sada, dok je za period pre toga “pljačka bila više manje nepoznata u ovim zemljama” (Hanns von Hofer, Notes on Crime and Punishment in Sweden and Scandinavia).

Kada pogledamo nivo porasta kriminala u Engleskoj i Velsu od početka do kraja XX veka, vidimo da se on povećao čak pedeset puta, uprkos pokušajima da se obuzda pooštavanjem zakonskih regulativa.

Kada ljudi ne pobeđuju svoja životna iskušenja i ne odrastaju kao ličnosti, onda iskušenja pobeđuju njih i oni bivaju zadržani na ranijim fazama odrastanja svoje ličnosti, gde zatim, kao i mala deca, zavise od drugih staratelja, čiju funkciju u njihovoj neodraslosti sada preuzima na sebe država. Što su ljudi gori, to je njihova potreba za ulogom države veća. Eskalacija ljudskog zla donosi svoj danak u autoritarnosti sistema.

Seksualna revolucija šezdesetih donela je kao posledicu svoje razuzdanosti ne samo opštu eskalaciju kriminala, već i pojavu novih krivičnih dela. Stoga su se, posebno u Americi, formirale nove zakonske regulative, a pojedine stare su postale drakonski stroge. Međutim, slabosti karaktera nisu bile pobeđene, već su strahom od represivnog državnog aparata samo sputane u svom izražavanju. Dok je sa jedne strane zapadni svet raspaljivao seksualne strasti ili bar ništa nije činio da ih obuzda i stavi u zdravu funkciju, sa druge strane je represivnim putem suzbijao njihovo otvoreno i neobuzdano ispoljavanje.

Novoformirano licemerstvo je rezultovalo potrebom za dežurnim krivcima kojima će se kroz sumnjičenje i lažno moralisanje projektovati sopstvene potisnute slabosti karaktera. Filip Dženkins u svojoj "Istoriji Sjedinjenih američkih država" otkriva raširene elemente autoritarne svesti koji su posledica svakog represivnog sistema koji ljude navodi na licemerstvo:

"Tih godina (posle seksualne revolucije) je došlo i do raširene prakse ponovnog uvođenja smrtne kazne, krajnjeg oblika čisto retributivnog kažnjavanja. Konzervativna tumačenja bila su vidljiva i u stereotipima i u moralnim isterijama koje su preovladavale u medijima i političkoj debati tih godina, s oživljavanjem košmara i strahova od raznih spoljnih snaga koje navodno predstavljaju veliku pretnju za Američki narod. ... Ovaj više nego doslovan "lov na veštice" davao je optuženima manju zaštitu nego što bi je imali u Novoj Engleskoj u XVII veku." (Filip Dženkins, Istorija SAD, 236)

Uzrok paranoidnog straha od "veštica" tj. potrebe za teorijom zavere Filip Dženkins vidi upravo u pokušaju da se odgovornost za moralnu dekadenciju društva prebaci na nekog drugog:

"U političkom kontekstu tih godina svaka od ovih očigledno različitih pretnji služila je u osnovi za istu svrhu, oličavajući nemoralnost i istinsko zlo proisteklo iz moralne i političke dekadencije prošlih administracija, sloma porodice i seksualnog hedonizma proteklih 15 godina." (Isto, 236)

Duh srednjeg veka ponovo vaskrsava ali u novom ruhu. Strah od kazne svevidećeg Boga sada je zamenjen strahom od države koja svevidećim okom svog policijskog aparata kontroliše život građana i meša se u one pore privatnosti koje su ranije bile tehnički i etički nedostupne državnoj kontroli. Svake godine, nove zakonske regulative daju pravo državi da se sve više meša u život pojedinca, tako da se može slobodno reći da nivo mešanja države u život pojedinca sve više prevazilazi granice poštovanja dostojanstva čovekove ličnosti.

Pre više od jednog veka, kada je nivo kriminala bio veoma nizak u odnosu na današnje kriterijume, potreba za rešavanjem problema zakonskim putem se smatrala kao ponižavajuće i poražavajuće priznanje nemoći ljudi da sami izađu na kraj sa sopstvenim zlom. Velški književnik Ričard Leulin (1906 – 1983), u svom delu "Kako je zelena bila moja dolina" objavljenom 1939. godine, na osnovu ispovesti svoga dede, opisuje moralnu dekadenciju jednog mesta u Velsu u drugoj polovini XIX veka. U sledećem insertu iz pomenutog romana, lokalni propovednik Grifit proriče pojavu policije kao posledicu duhovne dekadencije meštana:

"Pokvarenost je počela da se uvlači u dolinu nesmetano i bez oklevanja. U njoj već ima lopova, skitnica i pijanica u velikom broju, pa čak i rdavih žena. Pre nego postanete mnogo stariji" vikao je, a glas mu je odzvanjao dolinom "imaćete ovde policiju. A zatim sud. Možda čak i zatvor. S njima će doći glad i oskudica, beda i besposlica. Crna noć se sprema. Bdižite i molite se." ...

Srećna su to vremena bila. Pitam se samo, kako se moglo desiti da se sve to za pedeset godina izmeni. ... Ali, kada su ljudi prestali da žive u ljubavi sa svojim majkama i očevima, da žude da se izvuku iz kuće i luduju za drugim zadovoljstvima, zbilja ne bih umeo reći. Bio je to kao neki napad astme, koji čoveka nenadano snalazi. Čovek uopšte ne zna da je ima, a ona je ipak tu i pomoći nema. ...

Istina nije u nama, niti se mi staramo da je pronađemo, mi smo kukavice, a ne ljudi. U doba kralja Artura, čovek se borio na smrt za čast neke žene, ali danas oni koji sebe nazivaju ljudima, zadržtaće čak i na pomisao da treba da se izlože očima i jezicima bradatih podvođača i prljavih bludnica koje šire svoje smrdljive priče.” (Richard Llewellyn, *How Green Was My Valley*, 154-158)

Oko pola veka pre ovih događaja opisanih u noveli Ričarda Leulina, Amerikanci su se gnušali ideje o uvođenju policije, ali ih je sedam puta povećani broj ubistava u vreme pojave irskih imigranata sredinom XIX veka ipak na to primorao:

“Izgledalo je da su Amerikanci neprijateljski raspoloženi prema bilo kakvoj formi socijalne kontrole, a takođe i prema porezima potrebnim za izdržavanje profesionalnih policijskih snaga.” (Richard F. Selcer, *Civil War America, 1850 to 1875*, p. 437)

“Imigracija od 1850. do 1855. je dosegla nivo pet puta viši nego dekadu ranije. Većina novih doseljenika bili su siromašni katolički seljaci ili radnici iz Irske i Nemačke, koji su se gomilali u oronulim zgradama velikih gradova. Kriminal i troškovi života bili su u porastu.” (James M. McPherson, *Battle Cry of Freedom*, p. 131)

“U urbanim područjima bilo je gore zbog ... poplave imigranata, naročito iz Irske, Italije i Kine, koji su uveli organizovane bande i organizovani kriminal u glavnim gradovima SAD.” (Richard F. Selcer, *Civil War America, 1850 to 1875*, p. 438)

“Takvi preteći neredi ubedili su gradske vlasti da razmisle o onome što su nekada odbacile kao nedopustivo evropsko rešenje — o uvođenju policije. U toku naredne decenije (od 1850. godine) svi veliki gradovi su dobili uniformisane snage po modelu londonske policije ser Roberta Pila.” (Filip Dženkins, *Istorija SAD*, str. 98)

Kada smo svedoci dekadencije i eskalacije svakakvog zla među ljudima, nameće nam se pitanje odakle, iz kog perioda ljudske istorije ta dekadencija vodi poreklo? Da bi moglo duboko propadati, čovečanstvo mora prethodno da bude visoko uzdignuto. Kada je zapadna civiliza-

cija imala svoj najviši prosvetiteljski uspon, da bismo mogli govoriti o njenom potonjem padu? Svakako ne u vreme srednjeg veka, koji je bio utemeljen na onim principima ka kojima hrli i savremeno doba, već u onom veku, koji je upravo izveo civilizaciju Zapada iz tame srednjeg veka, a to je bio novi vek, ili kako se on često naziva — vek razuma. To je bio vek čijim idealima je naš najveći prosvetitelj Dositej Obradović (1742 — 1811) klicao:

“Evo vreme zlatno i veselo,
Kad nam nije zabranjeno jelo!
Evangeljska carstvuje sloboda,
Zbacivši jaram s ljudskoga roda!
O vek zlatni! O slatka vremena
Kad je opšta ljubav užežena!”

(Dositej Obradović, *Pismo Haralampiju*, str. 1-2)

A sa njime i načelnik prosvete kneževine Srbije, Ljubomir Nenadović (1826-1895), o svojoj viziji novog čovečanstva peva:

“Prosveta se blista ka’ svetlost od zraka,
ni u jednom kraju ja ne vidim mraka.
Svaka glupost pala, svuda je čistina.
Jedan hram vidi se, zove se istina.
Srušeni idoli sviju ljudskih jada,
jedan presto vidim i tu sedi pravda.”

(Ljubomir Nenadović, *Celokupna dela*, str. 181)

U nastavku našeg razmišljanja pokušaćemo da odgovorimo na pitanje, kako je bilo moguće, u novom veku, bez oslanjanja na političku moć, krivični zakon i policiju, radikalno promeniti mentalitet naroda zapadne Evrope, da su istorijski izvori između XVI i XIX veka mogli zabeležiti sledeće reči:

“Mir se nastanio u našem gradu... nema više svađa, zavisti, licemerstva i nesloge. ... Velikodušnost je tako velika da siromasi ne moraju da prose. Ljudi bratski opominju jedan drugoga, kako Hristos propisuje. Sudske parnice su proterane iz grada, i tu nema ni simonije, ubistava ili stranačkog duha, već vlada mir i milosrđe. ... Svuda vidite sretnu i zadovoljnu čeljad. Nigde ne vidite pakosti i zavisti. Svak se raduje tuđem dobru, svak sažaljeva tuđu nesreću.” (Urlih Cvingli, *Bernardin Okino*, Ljubomir Nenadović)

